

LECH SZCZUCKI TANULMÁNYA ELÉ. KELETKEZÉSTÖRTÉNET

Az alábbi előadás egy, Dán Róbert halála (1986) kapcsán rendezett konferencia emlékülésén hangzott el, melynek témája az „Unitarianizmus, és az ehhez kapcsolódó eszmei áramlatok¹” című amszterdami kiadványban került lejegyzésre – történeve mindez visszatűmozva 1985. május tizennegedikére. Hogy miért is? A folyóiratok kiadásbeli elmaradottsága, illetve relatív ideje – az antedatálás gyakorlatával egyetemben – a társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása eredményeképpen közismert (Habermas 1999).

A Dán Róbert és Lech Szczucki közötti szoros tudományos interakció, mely a későbbiek folyamán egy mély barátságban csúcsosodott ki legalább annyira közismert², mint az, hogy Dudith András, a magyar Erasmus³ (bár hivatalosan sohasem lépett be egyetlen protestáns egyházba sem) 1569 és 1572 között erőteljesen vonzódott az antitrinitarianizmushoz.⁴ Ebben az időben krakkói otthona az értelmiségi élet egyik fő központjaként számos találkozóznak, illetve különféle tudományos és teológiai vitáknak szolgált helyszínéül. Az erdélyi antitrinitarizmust illetően, amelyen belül éles nézeteltérés nyilvánult meg egyfelől Biandrata, másfelől Dávid és más teológusok között, mint például Iacobus Palaeologus (aki Dudith közeli barátja volt), Dudith – egyes levélrészletek tanúsága szerint – Dávid Ferenc álláspontját ítélte elfogadhatóbbnak, amely szerint az imádságban nem kell megszólítani Krisztust.

Visszatérve a konferencia lejegyzésének körülményeire – amelyen egyébként olyan neves kutatók tartottak előadásokat, mint J. Schippers, Theun De Vries, Jan Van Goudoever, Werner Erdt – a legnagyobb kihívást számomra az jelentette, hogy az aktuális paradigma keretkorszuszusát⁵ teljesen felrűgó elő-

-
- 1 Unitarianism and Related Movements. Papers Read at the Colloquium on the Study of the 16th Century. Radical Reformation. Visszatűmozva 1985. máj. 14.-ére; valójában Bibliotheca Unitariorum. Utrecht. 1986. 34-48. old.
  - 2 Daniel D. Frank, To the Memory of Robert Dan (I.). Christian Sower. Cluj-Napoca. 2006/2. 188. pp.
  - 3 Dán Róbert, Dudith András és a „Lingua primigenia” kritikája. Reneszansz-Fűzetek 9. MTA. 1971. 103-120. old.; Dán Róbert, Erasmus Johannis „világos bizonyítékai”. Reneszansz-Fűzetek 62. MTA. 1983. 120-129. old.
  - 4 The Hebrew language as one of the mainstays of the Reformation was even subjected to attacks by the middle of the sixteenth century. In the course of these the criticism of András Dudith, who himself sympathized both with the humanists and Anti-Trinitarians occupies a particular controversial place. In.: Dán Róbert, Humanizmus, reformáció, antitrinitarizmus és a héber nyelv Magyarországon. Akad. Bp. 1973. (6. fejezet).
  - 5 Thomas Kuhn, A tudományos forradalmak szerkezete. Gondolat. Bp. 1984.

adásjegyzetek teljesen mellőzték a láb-, illetve végjegyzeteket. Vajon miért? Annyira evidencia lett volna számukra a forrásanyag, hogy – „fél szavakból” is értve egymást – feleslegesnek tartották volna megadni a kútfőket?

Ennél sokkal valószínűbb, hogy mikor az ember élőszóban előad, az önnön-maga valóságában, nem fogja a gondolatmenetet megtörni ehhez hasonló kijelentésekkel: első lábjegyzet, második hivatkozás, etc. Ennek eredményeképpen a tárgyalt forrásanyag nagymértékben eltér az 1979-ben lejegyzett siklói konferencia tudáshalmazától.⁶

Így számomra az aktuális esszé során a legnagyobb nehézséget (kihívást?) a lábjegyzetek/kútforrások beillesztése okozta, melynek a priori előfeltétele a szerző munkásságának (a teljes oeuvre-nek) az ismerete. Segítségül kellett hívnom a Dilthey-féle „beleérző cselekvést”, hogy Lech Szczucki előadását korunk paradigmájának megfelelően „tudományossá” tegyem. Ugyanakkor figyelembe kellett vennem az elmúlt húsz év változását a kutatástörténetben, s aktualizálva az alábbi fejtegetést ennek megfelelően napjaink tudományos igényeit is kielégítve.

A tanulmány magyar nyelvbe történő átültetését egyébként Horváth Péter Iván angol–spanyol szakos bölcész nyelvtanár, szakfordító, Európai Unió konferencia-tolmács végezte el, aki 2001 óta az Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda munkatársa Magyarországon. 2005 januárjában ő volt Mádl Ferenc hivatalos spanyolországi látogatásán az elnök személyes tolmácsa. Jelenleg az ELTE BTK fordításkutató doktorandusza.

FRANK D. DÁNIEL

6 Antitrinitarianism in the Second Half of the 16th Century. Edited by Antal Pirnát and Róbert Dán. Bp.-Leiden. 1982.

7 W. Dilthey, A történelmi világ felépítése a szellemtudományokban. Tanulmányok. Vál. és szerk. Erdélyi Ágnes. Bp. 1974.

LECH SZCZUCKI

DUDITH ANDRÁS (1533–1589) LEVELEZÉSE¹**Dudith András és az antitrinitarianizmus. Rövid monográfia**

Dudith András személye aligha ismert az olvasók többsége számára. Ezért szeretném röviden ismertetni az életrajzát, majd néhány lényegi problémát, amely levelezésének sajtó alá rendezésével kapcsolatos. Végül kifejtem, hogyan viszonyult Dudith az antitrinitarizmushoz, főleg 1568 és 1572 között, amikor erősen a hatása alá kerülve nyíltan rokonszenvezett ezzel a felekezettel.²

Dudith András 1533-ban született Budán. Apja horvát nemesi, anyja velenicei patrícius családból származott. Mivel még kisgyermek volt, amikor apja a törökök elleni hadjáratban elesett, nagybátyja, Agostino Sbardellati püspök szoros felügyelete alatt nevelkedett, aki nemcsak kiváló államférfi és hadvezér, hanem I. Ferdinánd császár hűséges szolgája és bizalmasa is volt egyben. A Dudith család Habsburg-párti hagyományait – mind férfi, mind női ágon – szem előtt kell tartanunk, mivel azokhoz maga András is mindvégig hűséges maradt. A kora gyermekkorától fogva papi hivatásra szánt Dudith igen jó nevelésben részesült, először Wrocławban, 1550 és 1560 között Itáliában (Padova, Velence), majd Franciaországban (Párizs), végül ismét Itáliában (Padova, Velence) tanult.³

Rengeteget utazott, többek között 1555-ben Angliába a híres katolikus reformer, Reginald Pole bíboros kíséretében. Dudith már tanulmányai során hírnemes filológussá vált: a görög és latin nyelv tudósaként⁴, az ókori kódexek elmélyült olvasójaként és lelkes kutatójaként olyan jeles humanisták nagyrabecsülését nyerte el, mint Paolo Manuzio, Carlo Sigonio és Pierre de la Remée. Ez az évtized életének utolsó ismert időszaka, tele homályos részletekkel, amelyek az eddig ismert források alapján nem tisztázhatók. Érdemes azonban hangsúlyozni, hogy hazai elismertsége többek között vallási okokból késlekedett, olyanokéból, amelyek az 1550-es évek közepétől nyilvánultak meg. Egyik korabeli levelének

1 Horváth Péter Iván fordítása. A tanulmányt bevezetővel és jegyzetekkel ellátta Frank D. Dániel.

2 Lech Szczucki, *Studium z dziejów antytrynitaryzmu Polskiego XVI. w.* Warszawa, 1964.

3 Lech Szczucki, *L'antitrinitarismo in Polonia, in Movimenti ereticali in Italia e in Polonia nei secoli XVI-XVII.* Firenze, 1974.

4 Dán Róbert, *Dudith András és a „Lingua primigenia” kritikája.* *Reneszánsz-Füzetek* 9. MTA, 1971. 103-120. old.